

Predrag SIMIĆ¹

UDK:327:005.44](100)

Bibliid 0025-8555, 65(2013)

Vol. LXV, br. 1, str. 24-41

Izvorni naučni rad

Januar 2013.

DOI: 10.2298/MEDJP1301024S

SVETSKA POLITIKA, GLOBALIZACIJA I KRIZA

APSTRAKT

Globalizacija i svetska ekonomska kriza početkom XXI veka su doveli su do promene odnosa snaga između starih (declining powers) i novih industrijskih sila (emerging powers), jačanja multilateralizma u međunarodnim odnosima ali i do promene načina kako oni funkcionišu. Globalizacija je povećala i broj transnacionalnih problema (zaštita životne sredine, međunarodni saobraćaj i komunikacije, tokovi kapitala, energije, migracija i sl.) koji nalažu međunarodno angažovanje i ono što se označava kao „globalno upravljanje“ (global governance). Ovi trendovi, međutim, govore i da će međunarodni odnosi i svetska politika u XXI veku funkcionisati na način koji će se značajno razlikovati od bipolarnog i unipolarnog poretka koji su obeležili drugu polovinu XX veka.

Ključne reči: svetska politika, globalizacija, ekonomska kriza, životna sredina, bipolarni i unipolarni poredak.

Devetnaest godina posle sloma komunističkog bloka u Istočnoj Evropi zapadni svet se suočio s najvećom ekonomskom krizom posle 1929. godine koja je dovela u pitanje same temelje liberalnog kapitalizma. Slom nekadašnjeg Istočnog bloka došao je kao neizbežni ishod višedecenijske krize državnog socijalizma i ekonomskog poretka koji nije uspeo da odoli izazovu tzv. treće tehnološke revolucije i neoliberalne ideologije koje su pokrenule veliki talas globalizacije krajem XX veka. Finansijsku krizu koja je

1 Prof. dr Predrag Simić, redovni profesor, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu, E-mail adresa: predrag.simic@fjn.bg.ac.rs.

izbila u jesen 2008. u SAD i prelila se u Evropu u proleće 2009. godine bivši britanski premijer Gordon Braun je označio kao „prvu krizu globalizacije“ čije će posledice po svetsku privredu i politiku biti trajne i dublje od onih koje je imala Velika depresija 1929-1931. godine.² Kriza je već u prvom talasu (2008-2009) nanela svetskoj privredi štetu u visini od oko 10% svetskog bruto-proizvoda,³ pad vrednosti vodećih svetskih tržišta kapitala iznosio 30-70% dok je industrijska proizvodnja u prvom kvartalu 2009. godine opala u Sjedinjenim Državama 13%, u Japanu 38%, u Nemačkoj 20% i u Velikoj Britaniji 13%.⁴ Drugi talas krize, koji je u toku, najteže je pogodio Evropsku uniju preteći da dovede do sloma evrozone i evroa kao zajedničke evropske valute. To bi, verovatno, dovelo i do kraja evropske integracije u njenom današnjem obliku i pokrenulo lanac događaja u svetskoj privredi i politici čije bi posledice mogle nadmašiti posledice krize iz 1929. godine. Čak i Severnoatlantski pakt, koji je među glavnim zapadnim grupacijama naizgled najmanje pogođen krizom, na svom samitu održanom u Čikagu maja 2012. godine usvojio je koncept „pametne odbrane“ iza koga se krije namera Sjedinjenih Država da rasterete budžet dela vojnih izdataka i ravnomernije rasporede među saveznicima troškove zajedničke odbrane.

Kriza je koincidirala s promenom odnosa snaga među najrazvijenijim zemljama sveta. Kako primećuju pojedini autori, Sjedinjene Države su u ‚ratu protiv terora‘ napregnule svoju vojnu moć do krajnjih granica, kriza evrozone je EU i njene istočne susede stavila pred najveći izazov u istoriji evropske integracije, Japan se suočava s kombinovanim posledicama ekonomske krize i demografske implozije dok je uloga Kanade na međunarodnoj sceni danas manja nego što je to bila prethodnih nekoliko decenija: „Bez izuzetka, izgleda da su zemlje koje čine

2 „Otvaranje trgovine i stvaranje kompetitivnih tržišta doneli su veliki uspeh globalizacije, uključujući i globalni rast koji je oko milijardu ljudi izvukao iz krajnjeg siromaštva .. Iako se koristi od globalizacije nikako ne smeju potceniti, njih nije moguće očuvati ukoliko nismo spremni da se pozabavimo, na globalnom nivou, glavnim ekonomskim, demokratskim, društvenim i političkim slabostima globalizacije – i njene regulative – koji su došli do izražaja tokom nekoliko poslednjih godina koji je čine značajnijom od obične krize ili čak i od krize 1929-1931. godine; ovo je prva kriza globalizacije.“ Gordon Brown, *Beyond the Crash – Overcoming the First Crisis of Globalization*, Simon and Schuster, London 2010.

3 Robert Skidelsky, *The Future of Globalisation, Survival*, No. 3/2012, navedeno prema: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00396338.2012.690975>, September 31, 2012.

4 Randal Germain, *Financial order and world politics: crisis, change and continuity*, *International Affairs*, No. 4/2009, p. 673.

G-7 izgubile sposobnost da deluju i upravljaju svetskim poslovima“.⁵ Svetska finansijska kriza koja je pogodila razvijene zemlje Zapada do sada je uglavnom zaobišla Kinu i Indiju i novoindustrijalizovane zemlje Azije, Afrike i Latinske Amerike.⁶ Zahvaljujući novostečenoj ekonomskoj moći, novoindustrijalizovane zemlje, grupa BRIKS pre svega, posle 2008. godine su odigrale značajnu ulogu u naporima na stabilizaciji svetskih finansija i ublažavanju posledica krize na rast proizvodnje u svetu i to je značajno povećalo njihovu ulogu svetskim finansijama.

Dinamičan privredni razvoj doneo je i veći politički uticaj zemalja poput Brazila, Rusije, Indije, Kine i Južne Afrike (grupa BRIKS) dok ulogu Grupe sedam najrazvijenijih zemalja (G-7) sve više zamenjuje G-20 koja okuplja vodeće zemlje „prvog“ i „drugog“ sveta. Rastuća uloga ovih zemalja bila je vidljiva u ambicioznoj agendi samita G-20 koji je održan aprila 2009. godine u Londonu ali i u spremnosti SAD, Britanije i vodećih razvijenih zemalja da prihvate zemlje BRIKS kao partnera koji će odigrati važnu ulogu u rešavanju krize. „Početak XXI veka je ovim zemljama konačno doneo dinamičan privredni rast i reforme javnog sektora koji im omogućavaju da steknu atribut realne moći: njihove privrede su poletele, njihova trgovina vrtoglavo raste, njihove kompanije su postale globalne, njihove rezerve su učvršćene a njihove armije su postale bolje opremljene. Ukratko, dovoljno novih tržišnih i drugih privreda van G-7 je stasalo u odnosu na istorijski snažne zemlje da bi se opravdano moglo govoriti o novom i nastajućem međunarodnom odnosu snaga“, primetio je kanadski profesor Randal Germejn.⁷

Ukratko, globalizacija i kriza doveli su do promene odnosa snaga između starih (*declining powers*) i novih industrijskih sila (*emerging powers*), jačanja multilateralizma u međunarodnim odnosima ali i do promene načina kako oni funkcionišu. To se u ovom trenutku, između ostalog, vidi i u sporovima oko organizacije, reforme i načina funkcionisanja svetske organizacije. Na međunarodnoj sceni su se pojavili mnogobrojni transnacionalni akteri (transnacionalne banke, korporacije, interesne grupe) čija ekonomska moć i uticaj ponekad nadmašuju moć i uticaj mnogih država i koji svoje interese i odnose često ostvaruju direktnim vezama zaobilazeći države i njihovu spoljnu politiku i

5 Randal Germain, *Financial order and world politics: crisis, change and continuity*, op. cit., p. 683.

6 Pored Brazila, Rusije, Indije, Kine i Južnoafričke Republike u ovu grupu zemalja svrstavaju se i Meksiko, Australija, Argentina, Južna Koreja, Turska, Poljska i neke druge zemlje.

7 Randal Germain, *Financial order and world politics: crisis, change and continuity*, *International Affairs*, op. cit., p. 683.

diplomaciju. Globalizacija je povećala i broj transnacionalnih problema (zaštita životne sredine, međunarodni saobraćaj i komunikacije, tokovi kapitala, energije, migracija i sl.) koji nalažu međunarodno angažovanje i ono što se označava kao „globalno upravljanje“ (*global governance*). Iz toga se izvodi zaključak da klasične međunarodne odnose, odnosno „politiku među nacijama“ zamenjuju „svetska politika“ (*world politics*)⁸ i „megadiplomacija“ (*megadiplomacy*).⁹ Pored država, njihovi protagonisti su i novi transnacionalni akteri i neki autori zbog toga govore i novim oblicima međunarodnih subjekata kakva je, na primer, „transnacionalna država“.¹⁰ Prema drugima, tekuća kriza je pokazala upravo suprotno: da suverena država nije izgubila svoju ulogu i da su upravo države a ne nadnacionalne ili transnacionalne organizacije odgovorile na nju. Štaviše, i u Sjedinjenim Državama i u Evropi u novije vreme pojavio se trend osporavanja uloge novoindustrijalizovanih zemalja i njihovih međunarodnih grupacija kao i teze da one menjaju postojeću ravnotežu svetske politike i vodeću ulogu Zapada.¹¹ Ovi trendovi, međutim, govore i da će međunarodni odnosi i svetska politika u XXI veku funkcionisati na način koji će se značajno razlikovati od bipolarnog i unipolarnog poretka koji su obeležili drugu polovinu XX veka.

GLOBALIZACIJA I NEOLIBERALIZAM

Svetska finansijska kriza je označila kraj jednog dugog razvojnog ciklusa koji je počeo sedamdesetih godina značajnim tehnološkim inovacijama¹², promenom načina proizvodnje i snažnim rastom razvijenih zapadnih zemalja zasnovanom na novim tehnologijama i produbljanjem krize tzv. državnog socijalizma u Istočnom

8 Videti o tome: Čarls Kegli i Judžin Vitkof, *Svetska politika: trend i transformacija*, CSES i Diplomatska akademija, Beograd 2004; John Baylis and Steve Smith, *The Globalization of World Politics*, Oxford University Press, New York 2001.

9 Videti: Parag Khanna, *How to Run the World: Charting a Course to the Next Renaissance*, Random House, New York 2011.

10 William Robinson, *Theory of Global Capitalism: Production, Class, and State in in a Transnational World*, John Hopkins University Press, Baltimore 2004. Robinsonov koncept „transnacionalne države“ naišao je, međutim, na vrlo oštru kritiku, naročito među neomarksistima.

11 Martin Wolf, *Does the BRICS Group Matter?*, Council fo Foreign Relations, march 2012, <http://www.cfr.org/diplomacy/does-the-brics-group-matter/p27802>. 15. novembar 2012; Ruchir Sharma, *Broken BRICS, Foreign Affairs*, November/December 2012.

12 SAD i druge zapadne zemlje su tokom Hladnog rata uložile ogromna sredstva u visokotehnološka istraživanja čiji su rezultati – poluprovodnici, digitalna tehnologija, nove telekomunikacione tehnologije, itd. – krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih

bloku.¹³ Na talasu tzv. treće tehnološke revolucije liberalne ideje Adama Smita i Dejvida Rikarda su doživele renesansu u delima Miliona Fridmana, Fridriha fon Hajeka i drugih teoretičara neoliberalizma. Ubrzo su na ovim temeljima nastali i novi neokonzervativni politički projekti poput „tačerizma“ u Velikoj Britaniji i „reganomike“ u Sjedinjenim Državama koji su otvorili novu i poslednju etapu poluvekovnog nadmetanja kapitalizma i komunizma. Hladni rat je završen 1989–1991. padom Berlinskog zida, raspuštanjem Istočnog bloka i nestankom Sovjetskog Saveza. U oduševljenju koje su ovi događaji izazvali na Zapadu činilo se da je globalizacija utemeljena na neoliberalnoj doktrini univerzalni odgovor na sve probleme savremenog sveta.

Robert Skidelski o tome kaže: „Globalizaciju su njeni najvatreniji pobornici videli kao celovit odgovor na probleme međunarodnog poretka. Bio je to izraz verovanja, koje je sticalo sve više pristalica posle osamdesetih godina, da su tržišta bila ili mogu biti učinjena perfektno efikasnim ukoliko vlade prestanu da se u njih mešaju. Dolaskom na vlast Margaret Tačer i Ronalda Regana 1979. i 1980. godine, finansijska i druga tržišta su deregulisana, porezi smanjeni, sindikati učutkani a međunarodne institucije razvlašćene. Međutim, vlade se nisu potpuno povukle. Glavna institucionalna inovacija tih godina bilo je stvaranje Svetske trgovinske organizacije 1995. godine čiji cilj je bio da uspostavi i nametne pravila trgovine i kazni prekršiioce. To je, u suštini, bio sistem koji se srušio 2008. godine.“¹⁴

Neoliberali su verovali da globalizacija nudi odgovore ne samo na pitanja razvijenog svetskog Severa nego i siromašnog Juga. Po njihovom shvatanju, slobodna trgovina podstiče privredni rast, privredni rast smanjuje siromaštvo i socijalne razlike a društveno blagostanje vodi širenju političkih sloboda i

počeli da ulaze u komercijalnu primenu. Time počinje razvojni proces koji je tada označen kao „Revolucija mikroprocesora“ ili „Treća tehnološka revolucija“. Na temelju ovih tehnologija nastali su personalni računari, mobilni telefoni, Internet i drugi proizvodi koji su obeležili svet na kraju XX veka.

13 Ove promene omogućili su detant i popuštanje između SAD i SSSR posle završetka rata u Vijetnamu i potpisivanja tzv. Šangajskog kominikea između SAD i NR Kine. Rezultat je bilo sazivanje Konferencije o bezbednosti i saradnji u Evropi (KEBS) koja je uspešno završena potpisivanjem Helsinškog akta 1975. godine. Iako je Hladni rat obnovljen posle sovjetske invazije Avganistana, ove promene su bile nepovratne. To će se videti u otporu Nemaca i drugih Evropljana s obe strane Berlinskog zida pokušaju SAD i SSSR da instaliraju rakete srednjeg dometa u Evropi ali i u širenju ideje o ljudskim pravima i demokratskim oblicima vlasti.

14 Robert Skidelsky, *The Future of Globalisation, Survival*, op. cit., p. 12.

demokratskih oblika vlasti. Liberalna doktrina demokratskog mira uči da „demokratije ne ratuju“ (barem ne međusobno) što znači da bi prosperitet i demokratija vodili miroljubivim međunarodnim odnosima i onome što je Frensis Fukujama označio kao „kraj istorije“. Liberali još od kraja XIX veka veruju da između naprednih zemalja ne postoje sporovi koji bi mogli izazvati oružane sukobe dok njihova demokratska kultura i institucije otežavaju odluke o primeni sile i ratu. Štaviše, ove zemlje se često okupljaju u tzv. bezbednosnim zajednicama poput NATO-a i Evropske unije čije članice se odriču upotrebe sile u međusobnim odnosima. Američki predsednik Džordž Buš stariji verovatno je upravo to imao u vidu kada je na ispraćaju američkih vojnika koji su išli u Zalivski rat 1991. godine poručio da će se oni boriti ne samo za slobodu Kuvajta nego i za novi svetski poredak.¹⁵

U osnovi, to je značilo povratak izvornim načelima Povelje UN i upravo to je bio cilj novog generalnog sekretara UN, Butrosa-Butrosa Galija, koji je u izveštaju Savetu bezbednosti pod naslovom *Agenda za mir; Preventivna diplomatija, stvaranje mira i očuvanje mira* izneo jedan takav program. Između ostalog, u njemu je zapisao: „poslednjih meseci poraslo je uverenje među velikim i malim narodima da se ponovo otvorila mogućnost da se ostvare veliki ciljevi Povelje – Ujedinjene nacije koje će biti sposobne da očuvaju međunarodni mir i bezbednost, garantuju prava i ljudske slobode i da promovišu, prema slovu Povelje, društveni napredak i bolje standarde života u većoj slobodi“. Ova mogućnost ne sme biti propuštena. Organizacija nikada više ne sme biti sputana kao što je bila u eri koja je iza nas“.¹⁶ Ubrzo se pokazalo da svet posle Hladnog rata neće biti ni miran ni bezbedan¹⁷ i UN su bile prinuđene da pošalju više desetina mirovnih misija širom sveta testirajući do krajnjih granica sposobnost svetske organizacije i njenih članica da ponesu teret mnogobrojnih mirovnih operacija.

15 „Ovo je istorijski trenutak. Mi smo prošle godine ostvarili veliki napredak privodeći kraju dugu epohu sukoba i rata. Mi pred sobom imamo mogućnost da stvorimo za nas i za buduće generacije novi svetski poredak – svet u kome će vladavina prava, a ne pravo džungle, upravljati ponašanjem naroda. Ukoliko budemo uspešni – a bićemo – imaćemo realnu priliku u tom novom svetskom poretku, poretku u kome će verodostojne Ujedinjene nacije moći da sprovedu svoju ulogu čuvara mira ostvarujući obećanja i viziju osnivača UN.“ *President George Bush Announcing the War Against Iraq*, navedeno prema: <http://www.historyplace.com/speeches/bush-war.htm>, September 31, 2012.

16 Navedeno prema: http://www.unrol.org/files/A_47_277.pdf, 31. septembar 2012.

17 U izveštaju Međunarodne radne grupe za budućnost UN iz 1995. zabeleženo je da je posle 1989. godine u svetu bilo gotovo 100 oružanih sukoba. Najveći broj među njima bili su unutrašnji sukobi. Videti: *The United Nations in its Second Half Century*, Ford Foundation, New York 1995.

Još veći izazov su doneli američki neokonzervativci koji su devedesetih imali snažne pozicije u Kongresu i Senatu i nisu bili spremni da prate generalnog sekretara u pokušaju reforme svetske organizacije. Galijevim reformama UN otvoreno se suprotstavio Džesi Helms, predsednik Spoljnopolitičkog komiteta američkog Senata, tvrdeći da su one uzurpirale moć svojih članica i ugrozile interese SAD.¹⁸ Kongres je blokirao američke kotizacije svetskoj organizaciji, Helms je zapretio da će SAD napustiti Ujedinjene nacije a Vašington je stavio veto na reizbor Butrosa-Butrosa Galija na položaj generalnog sekretara čime je ova epizoda bila završena. Time je otvoren put američkim neokonzervativcima koji su, polazeći od teze američkog profesora Charlesa Krauthamera o „unipolarnom momentu“ u međunarodnim odnosima posle sloma SSSR i Istočnog bloka¹⁹ razvili tezu o „unipolarnom svetu“ u kome će Sjedinjene Države imati ulogu hegemonu kao „imperija vrednosti“. Američki unilateralizam u međunarodnim odnosima doživeo je zenit posle terorističkih napada na Njujork i Vašington 11. septembra 2001. godine za vreme drugog mandata predsednika Džordža Buša mlađeg.²⁰

Posle ovih napada predsednik Buš je objavio „rat protiv terora“ koji je mobilisao ogromne vojne, ekonomske i finansijske resurse SAD i savezničkih država do granice koja je izazvala podele unutar Severnoatlantskog pakta.²¹ Iza vojnih intervencija na Balkanu, Avganistanu i Iraku stajalo je uverenje neokonzervativaca da širenje zapadnih vrednosti čini Zapad bezbednijim. Stare

18 „Onako kako danas rade Ujedinjene nacije ne zaslužuju dalju američku podršku. Njihova birokratija buja, njihovi troškovi vrtoglavo rastu a njihova misija se stalno širi izvan njihovog mandata – i izvan njihovih mogućnosti. Još gore, s neprekidnim rastom obima i domašaja njihovih aktivnosti Ujedinjene nacije se pretvaraju od organizacije suverenih naroda u kvazi suverenu instituciju. Ova transformacija predstavlja očiglednu pretnju nacionalnim interesima SAD ... Takva situacija je neodrživa. Ujedinjenim nacijama je potreban radikalni remont. Uprkos tome, generalni sekretar Butros-Butros Gali je ignorisao brojna upozorenja i tvrdoglavno odbija reformu koja se tiče bitnih stvari. Štaviše, Butros Gali nastavlja snažnu kampanju u prilog onome što naziva ‚opunomoćivanje‘ UN. On je uzeo u zaštitu naraslu birokratiju dok su broj i priroda mirovnih operacija nabujali tokom njegovog mandata. On zahteva stvaranje stajaće vojske UN i ovlašćenja da ubira direktne poreze UN.“ Jesse Helms, *Saving the U.N.: A Challenge to the Next Secretary-General*, *Foreign Affairs*, Septembar/October 1996, Quoted after: <http://www.foreignaffairs.com/articles/52425/jesse-helms/saving-the-un-a-challenge-to-the-next-secretary-general>, 31. septembar 2012.

19 Charles Krauthamer, *Unipolar Moment*, *Foreign Affairs*, No. 1/1991, pp. 23-33.

20 Videti o tome: Francis Fukuyama, *After the Neocons: America at the Crossroads*, Profile Books, London 2006.

21 Kolebanje Francuske i Nemačke da se pridruže ratu protiv režima Sadama Huseina u Iraku navelo je američkog sekretara za odbranu Donalda Ramsfelda da saveznike podeli na „staru“ i „novu Evropu“.

ideje oca liberalnog internacionalizma, američkog predsednika Vudro Vilsona („rat da bi se okončali svi ratovi“ i „učiniti svet bezbednim za demokratiju“) imale su neočekivane posledice u promenjenom kontekstu početka XXI veka. Kritičari takvog stava primećuju: „Zbog pogrešnog uverenja da je zapadna demokratija ‚prirodni‘ oblik vladavine i pravljjenjem površnih poređenja s uspehom silom nametnog demokratskog poretka u posleratnoj Nemačkoj i Japanu, (Toni) Bler i tadašnji predsednik Džordž Buš potpuno su potcenili teškoće u instaliranju demokratije u društvima u kojima ne postoje zapadne ustavne tradicije. Irak i Avganistan su aktuelni plodovi njihovih napora.“²² Skidelski ističe da je liberalni internacionalizam zapao u protivurečnost: „Gde je nema, demokratiju treba uvesti silom. Liberalni internacionalizam stoga nudi ‚rat da bi se okončali ratovi‘. Ova teza je testirana do uništenja u Iranu i Avganistanu.“²³ Ne bi trebalo izgubiti iz vida i da su ratovi u Avganistanu i Iraku bili ratovi koji nisu finansirani iz budžeta nego zaduživanjem američke vlade na finansijskim tržištima i tek će istorija pokazati da li su i u kojoj meri uticali na rast finansijskih špekulacija i bujanje berzanskih „mehura“ čije pucanje je izazvalo svetsku finansijsku krizu u oktobru 2008. godine.

GLOBALIZACIJA I GLOBALNO UPRAVLJANJE

U senci burnih političkih zbivanja na međunarodnoj sceni tokom devedesetih godina XX veka ostali su razvojni procesi koje je globalizacija pokrenula u Trećem svetu. Razvoj telekomunikacija, saobraćaja i svetske trgovine izveli su na svetsku scenu prve novoindustrijalizovane zemlje, tzv. četiri azijska tigra (Južna Koreja, Tajvan, Hong Kong i Singapur) koji su, slično Japanu šezdesetih godina XX veka, brzo apsorbovali nove tehnologije i uveli ih u komercijalnu primenu.²⁴ Pojava „superkompetitivnih konkurenata“ u liku Japana i azijskih „tigrova“ izazvala je pravu uzbunu u Evropi sredinom osamdesetih godina. Komisija EZ i njen tadašnji predsednik Žak Delor su sproveli duboke reforme Zajednice (tzv. Jedinstveni evropski akt i Bela knjiga) čiji je cilj bio da osposobe Evropu da odgovori konkurenciji s Dalekog istoka. Iako su ove mere dale rezultate evropska privreda je, slično američkoj, problem nekonkurentnosti sve više rešavala delokalizacijom proizvodnje u region Azije i Pacifika. Uspeh kineskih reformi krajem XX veka je ubrzao ovaj proces i

22 Robert Skidelsky, *The Future of Globalisation, Survival*, op. cit., p. 18.

23 Ibid., p. 18.

24 Oslanjajući se na tehnologiju prve generacije IBM personalnih računara koja nije bila zaštićena pravima industrijske svojine, „četiri tigra“ su preplavili svet njihovim jeftinim replikama i doveli do prave revolucije na tržištu mikror računara.

narednih decenija veliku delovu realnog sektora privrede iz SAD i Evrope preseljeni su na Daleki istok.²⁵

Neoliberali u tome nisu videli ništa loše i deregulacijom privrede i društva su ih i podsticali. Štaviše, smatralo se da delokalizacija prljavih, radno-intenzivnih i energetski-intenzivnih industrijskih grana omogućava razvijenim zapadnim zemljama da se usmere na visokotehnoške grane, sektor usluga i finansija, unaprede kvalitet života i uživaju „dividende globalizacije“. Regulatorna uloga je prepuštena tržištu i njegovim zakonitostima a jedine krupne promene događale su se u sferi globalnog upravljanja gde je trebalo izgraditi set institucija i pravila, odnosno, režima koji bi olakšali funkcionisanje globalizovanog sveta. Pošto je u tom pogledu postajala visoka saglasnost među privredno vodećim zemljama sveta jedine razlike su se mogle primetiti između radikalnih neoliberala koji su odbacivali bilo kakvu ozbiljniju regulaciju svetskih tržišta i socijaldemokrata koji su se brinuli zbog socijalnih posledica njihovog delovanja.

Bruto domaći proizvod SAD, EU i BRIC (trilioni US \$, cene iz 2010)

Sjedinjene Države	14.57
Evropska unija	16.24
BRIC	11.22

Izvor: Svetska banka 2012.

Radnici i njihovi sindikati u razvijenim zemljama mogli su samo da konstatuju gubitak stotina hiljada i miliona radnih mesta i opadanje prosečnih zarada zbog delokalizacije čitavih industrijskih grana. Posledica je bio ogroman rast trgovinskih suficita i deviznih rezervi Kine i još veći rast spoljnog duga Sjedinjenih Država. Razlog zbog koga tržišni zakoni nisu doveli do pada vrednosti dolara i uravnoteženja trgovinskih bilansa krio se u činjenici da je dolar i dalje vodeća svetska rezervna valuta, tj. da su SAD mogle da nastave da

25 Videti o tome: Predrag Simić, *Socijalizam i modernizacija u NR Kini 1978-1988*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd 1989.

troše iznad svojih mogućnosti. Suprotno verovanju neoliberala da slobodno tržište donosi svima koristi, od devedesetih godina XX veka postalo je očigledno da Kina i druge novoindustrijalizovane zemlje postaju glavni dobitnici globalizacije na račun starih industrijskih sila sveta.

Globalizacija je prethodnih tridesetak godina menjala međunarodni poredak i na manje dramatičan ali trajan način otvarajući područje odnosa među novim transnacionalnim akterima (multinacionalne korporacije, banke, mediji, NGO i dr.) koje je sve više izmicalo tradicionalnim „međunarodnim“ (tj. međudržavnim) odnosima. Potreba za nadnacionalnom koordinacijom i upravljanjem mnogim ekonomskim, političkim i drugim aktivnostima stvorila je potpuno novu oblast međunarodnih odnosa koja je označena kao „globalno upravljanje“ (*global governance*). Iako je pojam i danas nedovoljno objašnjen i predmet je kontroverznih i ideološki obojenih interpretacija mnogi stručnjaci govore o globalnom upravljanju „kao o konceptualnoj referentnoj tački u svom bavljenju svetskom politikom. Njihove analize obično obuhvataju različite fenomene kao što su globalni društveni pokreti, građansko društvo, aktivnosti međunarodnih organizacija, promenljiva regulatorna sposobnost država, privatne organizacije, javno-privatne mreže, transnacionalno utvrđivanje pravila i oblici privatnog autoriteta“.²⁶ Ukratko, klasične škole međunarodnih odnosa koje počivaju na shvatanju međunarodne politike kao „politike među narodima“ (Hans Morgentau) nemaju u vidokrugu transnacionalne aktere. Na talasu globalizacije mnogi od njih, poput međunarodnih nevladininih organizacija (NVO), transnacionalnih korporacija (TNC) i međunarodnih „trustova mozгова“ (*think-tanks*), dobili su veliki uticaj u „svetskoj politici“.

Međunarodni uticaj novih društvenih pokreta i transnacionalnih NVO postao je vidljiv već u završnici Hladnog rata kada je detant među supersilama stvorio prostor za njihovo delovanje. Već početkom sedamdesetih godina XX veka na međunarodnoj sceni su delovali snažni mirovni i antinuklearni pokreti kojima su se u to vreme pridružili i prvi ekološki, odnosno pokreti „zelenih“.²⁷ Potpisivanje Završnog akta iz Helsinkija 1975. godine, kratkotrajno popuštanje napetosti u svetu tokom sedamdesetih godina XX veka i promene u politici SAD pogodovali su širenju pokreta za ljudska prava i nacionalnih pokreta, pre

26 Klaus Dingworth and Phillipp Pattberg, *Global Governance as a Perspektive on World Politics*, *Global Governance*, No. 12/2006, p. 189.

27 Na njihovu pojavu u to vreme velikog uticaja imalo je objavljivanje izveštaja tzv. Rimskog kluba koji su uticali na sazrevanje svesti o negativnom uticaju tehnološkog razvoja na čovekovu okolinu.

svega u Istočnom bloku ali i u svetu. Snaga ovih pokreta u Evropi naročito će se osetiti kada je, posle sovjetske invazije u Avganistanu, došlo do novog zaoštavanja u odnosima supersila. Iako je težište njihovog pritiska bio tadašnji Istočni blok promene su se osetile širom Evrope dajući novu ulogu Evropskoj zajednici kao „prvoj civilnoj supersili“.

Napredak globalizacije tokom osamdesetih godina povećavao je ulogu transnacionalnih subjekata, u prvom redu transnacionalnih korporacija, transnacionalnih banaka i drugih aktera čija ekonomska moć je premašila ekonomsku moć velikog broja malih i srednjih država.²⁸ Srazmerno ekonomskoj moći povećavao se i njihov politički uticaj na svetskoj sceni vršeći pritisak na vlade i međunarodne organizacije u pravcu liberalizacije svetske trgovine i uklanjanja drugih barijera njihovom poslovanju. Čarls Kegli je tim povodom primetio: „...izbledele granice između unutrašnjih i spoljnih poslova jačaju političku ulogu koju MNC (multinacionalne korporacije) neizbežno imaju kao nedržavni akteri na raskršću spoljne i unutrašnje politike. Može se očekivati da će simbolična invazija nacionalnih granica od strane MNC izazvati gnev mnogih lokalnih nacionalista koji će strahovati od gubitka prihoda, radnih mesta i kontrole u korist stranih korporativnih interesa. Pošto multinacionalke često donose odluke na koje državne vođe imaju malo uticaja (kao što su investicione odluke) rastući uticaj MNC naizgled vodi eroziji glavnog organizacionog načela svetskog sistema – da samo države mogu biti suverene. Ogromni finansijski resursi MNC često su mnogo veći nego što pokazuju zvanične statistike i tu se krije razlog zbog čega mnoge države strahuju da MNC, koje insistiraju na međunarodnoj saradnji, nagrizaju njihov suverenitet. Zapravo, države u određenim oblastima *odista* gube kontrolu nad nacionalnim privredama tempom kojim se MNC međusobno spajaju i prestaju da budu vezane za bilo koju državu ili region“.²⁹ Razvoj globalizacije povećao je uticaj i drugih transnacionalnih nedržavnih aktera kao što su međunarodni mediji, trustovi mozgova, verske organizacije pa čak i radikalni verski pokreti i terorističke grupe poput Al Kaide.

U takvim okolnostima krajem XX i početkom XXI veka dolazi i do pojave novih oblika interesnog povezivanja različitih nedržavnih aktera svetske politike. Primer ove vrste su tzv. grupe za promociju odrađenih pitanja (*Issue advocacy groups*) koje se stvaraju u cilju vršenja uticaja radi ostvarivanja različitih političkih, ekonomskih, ekoloških i drugih ciljeva u svetskim

28 Videti o tome: Čarls Kegli i Judžin Vitkof, *Svetska politika*, op. cit., str. 270-272.

29 Charles W. Kegley, *World Politics: Trend and Transformation*, Cengage Learning, Belmont 2009, pp. 180–181.

razmerama poput Grinpisa, Amnesti internešenel, Doktori bez granica i sl. Mnogi analitičari u njima vide zametak tzv. međunarodnog civilnog društva koje vodi difuziji političke moći izvan centralnih vlada država i u velikoj meri izmiče tradicionalnim međunarodnim odnosima. Trebalo bi, ipak, primetiti da odnos državnih vlada i međunarodnih nevladinih organizacija nije uvek recipročan i da su vlade uticajnih država često u poziciji da manipulišu međunarodnim NGOs u cilju klasičnih državnih interesa. U celini, moglo bi se zaključiti da je globalizacija ozbiljno dovela u pitanje klasično shvatanje državnog suvereniteta kao i pravila ponašanja država u svetskoj politici.

ZAKLJUČAK

Neoliberalni model globalizacije ponekad se vidi kao „najnoviji pokušaj da se stvori svetski poredak bez svetske vlade“.³⁰ Svetska ekonomska kriza koja je počela 2008. godine pokazala je granice aktuelnog talasa globalizacije i otvorila novu debatu o budućnosti međunarodnog ekonomskog i političkog poretka. Glavni tema u ovoj debati je uvođenje neke vrste „svetske ekonomske vlade“ (Gordon Braun), odnosno, novih oblika globalnog regulisanja monetarnih, finansijskih i privrednih tokovima u svetu koje bi sprečio duboke poremećaje u svetskoj privredi kakve je donela aktuelna kriza. Ova debata je, u osnovi, podelila „globaliste“ i „suverniste“ među kojima prvi zagovaraju jačanje uloge Ujedinjenih nacija u ekonomskoj sferi dok drugi zagovaraju liderstvo vodećih ekonomskih i političkih sila kao stabilizatora svetskih privrednih tokova.

Prva grupa odgovor na izazove globalizacije i sve snažnijeg uticaja nedržavnih transnacionalnih aktera je pokušaj da se *global governance* definiše kao politički koncept koji bi trebalo da ponudi odgovor na pitanje kako države mogu odgovoriti na akutne svetske probleme. Neki autori stoga globalno upravljanje vide kao koncept koji obuhvata nastojanja da se na globalnom nivou ponudi odgovor na gubitak kontrole i uravnoteže nekontrolisani procesi globalizacije. Komisija za globalno upravljanje, osnovana 1992. godine uz podršku tadašnjeg generalnog sekretara UN, Butrosa Butrosa Galija, u svom izveštaju pod naslovom „Naše globalno susedstvo“ (1995) zauzela je aktivistički stav pozivajući na reformu UN koja bi povećala njihovu moć. Globalno upravljanje u ovom izveštaju je definisano na sledeći način: „Upravljanje (*governance*) je zbir mnogobrojnih načina na koje pojedinci i institucije, javne ili privatne, upravljaju svojim zajedničkim poslovima. To je

30 Robert Skidelsky, *The Future of Globalisation* ..., op. cit., p 18.

neprekidni proces kojim se sukobljeni ili različiti interesi mogu uskladiti i preduzeti zajednička akcija. Ono obuhvata formalne institucije i režime ovlašćene da nametnu sprovođenje kao i neformalne aranžmane oko kojih su se ljudi ili institucije saglasili da su u njihovom interesu“.³¹

Iako je izveštaj komisije je izazvao žestoke reakcije zagovornika očuvanja državnog suvereniteta o kojima je već bilo reči, njen „poziv na akciju“ dobio je novi značaj izbijanjem svetske ekonomske krize. Komisija je zauzela stav da je za kvalitet globalnog upravljanja bitno da „globalna građanska etika prožima aktivnosti unutar globalnog susedstva i da je vođstvo prihvatilo tu etiku“. Polazeći od njega, Komisija je predložila program reformi UN u oblasti globalne bezbednosti, strukture UN i vladavine prava koji zahteva veću saradnju vlada, javnog i privatnog sektora, veću koordinaciju u okvirima UN i jačanje položaja ljudi u politici.³² Kako navode Dingvert i Patberg, ova linija razmišljanja navela je i komisiju nemačkog Bundestaga da zaključi: „Kako svet postaje sve više globalizovan a privredne aktivnosti prerastaju nacionalne regulatorne okvire postaje sve značajnije politički oblikovati ekonomske, društvene i procese zaštite životne sredine na globalnom nivou. Pitanje kako je moguće demokratski upravljati globalnim izazovima postalo je nedavno predmet rasprave pod naslovom „globalno upravljanje“.“³³ Polazeći od ovih stavova Komisija je zaključila da postojeća situacija u svetskoj privredi i politici nalaže širenje globalnog upravljanja i da je njegova implementacija jedan od glavnih problema savremene svetske politike.³⁴

31 The Commission on Global Governance, *Our Global Neighbourhood*, Oxford University Press, New York 1995, p. 4.

32 Između ostalog, komisija je predložila sledeće mere: globalno oporezivanje, stajaja vojska UN, Savet za ekonomsku bezbednost, nadležnost UN na globalnim problemima pitanjima, okončanje prava veta stalnih članica Saveta bezbednosti, novo parlamentarno telo predstavnika „građanskog društva“ (NVO), novi „Savet za peticije“ Međunarodnog kriminalnog suda (osnovanog jula 1998. godine u Rima), obavezujuće presude Međunarodnog suda pravde i proširene nadležnosti generalnog sekretara UN.

33 Deutscher Bundestag, *Study Commission, Globalization of the World Economy: Challenges and Answers, Short Version of the Final Report*, German Bundestag, 14th legislative period, Berlin 2002, p. 67.

34 „Svetski proces političkog upravljanja globalizacijom – globalno upravljanje – još uvek se u svojim ranim fazama, Još uvek postoje prepreke na putu globalnog upravljanja, uključujući neravnotežu moći i nacionalne i internacionalne probleme s demokratijom i legitimizacijom: gotovo da ne postoji etičko-normativni konsensus („globalni etos“) i to je prepreka stvaranju snažnog sistema globalnog upravljanja... U ovom trenutku, globalno upravljanje i dalje je pre vizija nego opis aktuelnog stanja međunarodnog sistema.“ Op. cit., p. 74.

Model za ovakvu vrstu projekta globalne integracije bila je Evropska unija ali su njene dugotrajne krize (institucionalna kriza 2005-2009, kriza evrozone 2009-2012) dovele u pitanje vrednost jednog takvog projekta. Kritički pogled na sam koncept globalnog upravljanja nudi druga grupa autora koji smatraju da ona nije vrednosno neutralna i da, zapravo, predstavlja politički koncept koji polazi od kritike posledica neoliberalnog modela privrednog razvoja u svetu tokom prethodnih trideset godina: „Protagonisti ove kritičke verzije globalnog upravljanja tumače preovlađujući diskurs debate o globalnim nadzornim mehanizmima izvan države kao deo opšteg političkog trenda u pravcu reregulacije svetske privrede koja bi trebalo da prikrije negativne tendencije poznog kapitalizma. Shodno tome, globalno upravljanje kao pokušaj da se obnovi politički uticaj radi izmene institucionalnog pejzaža svetske politike ne shvata se kao protivteža globalizaciji nego kao njen ideološki pratilac“.³⁵

Druga grupa autora smatra da je za stabilizaciju svetskih privrednih tokova potrebno da postoji stabilizator, tj. vodeća ekonomska i politička sila koja bi garantovala stabilnost svetske privrede. U osnovi, to bi odgovaralo ulozi koju je Velika Britanija imala krajem XIX veka kao garant zlatnog standarda u svetskim finansijama. Na ovakav stav nailazi se, na primer, u radovima Suzan Strejndž³⁶ i Čarlsa Kidlbergera³⁷ koji smatra da bi uloga stabilizatora bila da obezbedi javna dobra potrebna za funkcionisanje svetske privrede. Glavno javno dobro, prema ovom autoru, je sloboda trgovine od koje koristi imaju sve zemlje ali neke među njima mogu pokušati da steknu prednost protekcionističkim politikama. Ukoliko bi se to dogodilo sloboda svetske trgovine bila bi ograničena a uloga stabilizatora bi u tom bila da ponudi podsticaje onima koji se pridržavaju pravila slobodne trgovine otvarajući im svoje tržište i kapital. To znači da bi ulogu stabilizatora morala da igra zemlja koja bi imala dovoljnu ekonomsku moć i bila spremna da je koristi na benevolentan način. Pošto takvu ekonomsku i političku moć danas poseduju samo Sjedinjene Države Skidelski kritikuje ovu tezu postavljajući pitanje da li su „Sjedinjene Države spremne ili sposobne da preuzmu vođstvo kakvo traže zagovornici Pax Americana. Kraj Hladnog rata ostavio je Sjedinjene Države kao jedinu svetsku supersilu ali je i oslobodio sile religije i etniciteta koje su bile zatvorene u boci tokom rata“.³⁸

35 Klaus Dingworth and Phillipp Pattberg, *Global Governance...*, op. cit., p. 196.

36 Susan Strange, *Casino capitalism*, Basil Blackwell, Oxford 1986, i: Susan Strange, *Mad money*, Manchester University Press, Manchester 1998.

37 Chales Kidlberger, *The World in Depression*, University of California Press, Berkeley 1977.

38 Robert Skidelsky, *The Future of Globalisation ...*, op. cit., p. 21.

Suzan Strejndž je, približno u isto vreme kada i Čarls Kidlberger, iznela tezu da sposobnost pojedinih zemalja da utvrđuju pravila ponašanja na međunarodnoj sceni stavlja Sjedinjene Države u položaj vodeće sile u svetskom monetarnom i finansijskom sistemu. Vojna nadmoć SAD, kontrola američkih korporacija nad transnacionalnom proizvodnjom, nadmoćni inovativni kapacitet američkih istraživačkih institucija bili su tada, kao i danas, argumenti u prilog ovoj tezi. „Za Suzan Strejndž, sve što je bilo potrebno da bi Amerika upotrebila svoju strukturnu moć je volja da se politički deluje na način koji bi bio u skladu sa svojim osnovnim atributima moći. Što Amerika nije uspeła u tome bila je, prema Strejndž, tragedija epskih razmera“ primećuje Randal Germejn.³⁹ On, pri tome, dodaje da se od svih merila aktuelnih promena u ravnoteži moći najčešće govori o akumulaciji kapitala zemalja BRIK koja se, zbog eksplozije spoljnog duga SAD u odgovoru na kreditnu krizu, uzima kao argument u prilog tezi o eroziji dominantnog položaja SAD. Ipak, smatra on, „trebalo bi ovde naglasiti da je akumulacija međunarodnih rezervi od strane BRIK i drugih zemalja zapravo egzemplarni indikator gde se nalazi strukturna moć u svetskoj političkoj ekonomiji. Gomilanje stranih deviznih rezervi denominovanih u američkim dolarima ukazuje na tri važne osobine strukturne moći: 1. Amerika ostaje skladište monetarne i finansijske sigurnosti u vreme krize; 2. Amerika uživa poverenje u svetu kao glavni provajder globalne likvidnosti i, 3. dok BRIK i druge zemlje moraju da *zarade* svoju likvidnost (to je ono što ove rezerve predstavljaju), Amerika može da ih sama *stvari*. Teško je zamisliti bolji indikator strukturne moći od onoga što je Suzan Strejndž u svoje vreme nazvala „super-ekstravagantnom privilegijom“.⁴⁰

Uprkos tome, mnogi autori smatraju da protiv teze o SAD kao „stabilizatoru“ svetskog monetarnog i finansijskog sistema govore aktuelni svetski trendovi, pre svega činjenica da je globalizacija na površinu izbacila grupu rastućih sila kao što su Brazil, Kina, Indija, Rusija i Južna Afrika koje su okupljene u grupu BRICS čiji udeo u svetskoj privredi raste iz godine u godinu. Po njegovom mišljenju, ove i druge novoindustrijalizovane zemlje su prihvatile globalizaciju kao razvojnu strategiju upravo da bi izazvale Zapad: „Globalizacija zamenjuje vojna oružja ekonomskim oružjima u dugogodišnjoj borbi za moć i uticaj: ekonomska trka je postala funkcionalni ekvivalent trci u naoružanju uz pretnju da i ona može proizvesti trku u naoružanju“.⁴¹ Drugim

39 Randal Germain, *Financial order and world politics: crisis, change and continuity*, op. cit., p. 684.

40 Randal Germain, *ibid.*, pp. 684–685.

41 Robert Skidelsky, *The Future of Globalisation, Survival*, op. cit., p. 22.

rečima, globalizacija se okrenula protiv globalizatora dajući prednost zemljama koje su se pokazale sposobnim da apsorbuju savremenu tehnologiju, održe kompetitivnu cenu radne snage i koje raspolažu vitalnim resursima za održavanje visokih stopa privrednog rasta.⁴² Argument protiv glasi da će kriza doneti samo „rekalibraciju“ postojećih odnosa moći ostavljajući netaknutom ekonomsku osnovu globalnog kapitalizma, tj. rekonfiguraciju regulatorne moći koja će omogućiti državama da nametnu svoje zahteve finansijskim sistemima ali koja neće promeniti u osnovi privatni karakter tih sistema i ugroziti vođstvo postojećih velikih sila u međunarodnim odnosima, drugim rečima američku vodeću ulogu.

Globalizacija i razvoj multipolarnosti savremenog sveta na početku XXI veka učinili su međunarodne odnose složenijim nego što su bili u XX veku. Države, nezavisno od njihove veličine i ekonomske moći, danas su postale zavisne od kretanja u svetskoj politici na koje sve više utiču faktori koji izmiču njihovoj kontroli i na koje postojeći oblici *global governance* (UN, EU, NATO, IMF, WTO, etc.) imaju sve manje uticaja. Svetska ekonomska kriza učinila je da bezbednost država danas ne zavisi samo od geopolitičkih faktora i njihove „tvrde moći“ (*hard power*) nego i od njihove sposobnosti da kontrolišu ekonomske i socijalne posledice globalizacije. Kriza je, između ostalog, dovela u pitanje dosadašnju vodeću ulogu Zapada, odnosno, transatlantske zajednice navodeći pojedine uticajne autore poput Zbigniewa Brzezinskog da počnu razmišljati u pravcu širenja koncepta Zapada uključivanjem susednih ekonomskih i političkih celina poput Turske ili Rusije: „... današnja Evropa još uvek je nedovršen posao. I to će ostati sve dok Zapad strateški trezveno i mudro ne prihvati Tursku kao ravnopravnijeg partnera i ne angažuje Rusiju kako politički tako i ekonomski. Ovako proširen Zapad može pomoći da se učvrsti stabilnost u nastajućoj Evroaziji i da se revitalizuje njeno istorijsko nasleđe“.⁴³

LITERATURA

1. Baylis, John and Smith, Steve, *The Globalization of World Politics*, Oxford University Press, New York 2001;

42 Videti o tome: Thomas Friedmann and Michael Mandelbaum, *That Used to be Us: How America Fell Behind in the World it Invented and How We Can Come Back*, Picador, New York 2011.

43 Zbigniew Brzezinski, *Strategic vision: America and the Crisis of Global Power*, Basic Books, New York 2012.

Simić P., Svetska politika, globalizacija i kriza, *MP 1*, 2013,
(str. 24–41)

2. Brown, Gordon, *Beyond the Crash – Overcoming the First Crisis of Globalization*, Simon and Schuster, London 2010;
3. Brzezinski, Zbigniew, *Strategic vision: America and the Crisis of Global Power*, Basic Books, New York 2012;
4. Deutscher Bundestag, *Study Commission, Globalization of the World Economy: Challenges and Answers, Short Version of the Final Report*, German Bundestag, 14th legislative period, Berlin 2002, p. 67;
5. Dingworth, Klaus and Pattberg, Phillipp, *Global Governance as a Perspektive on World Politics*, *Global Governance*, No. 12/2006, p. 189;
6. Friedmann, Thomas and Mandelbaum, Michael, *That Used to be Us: How America Fell Behind in the World it Invented and How We Can Come Back*, Picador, New York 2011;
7. Fukuyama, Francis, *After the Neocons: America at the Crossroads*, Profile Books, London 2006;
8. Germain, Randal, *Financial order and world politics: crisis, change and continuity*, *International Affairs*, No. 4/2009, p. 673;
9. Helms, Jesse , *Saving the U.N.: A Challenge to the Next Secretary-General*, *Foreign Affairs*, September/October 1996, navedeno prema: <http://www.foreignaffairs.com/articles/52425/jesse-helms/saving-the-un-a-challenge-to-the-next-secretary-general>, 31. September 2012.
10. Kegley, Charles W., *World Politics: Trend and Transformation*, Cengage Learning, Belmont 2009, pp. 180-181;
11. Kegli, Čarls i Vitkof, Judžin, *Svetska politika: trend i transformacija*, CSES i Diplomatska akademija, Beograd 2004;
12. Khanna, Parag, *How to Run the World: Charting a Course to the Next Renaissance*, Ran12. dom House, New York 2011;
13. Kidlberger, Charles, *The World in Depression*, University of California Press, Berkeley 1977;
14. Krauthamer, Charles, *Unipolar Moment*, *Foreign Affairs*, No. 1/1991, pp. 23–33;
15. *President George Bush Announcing the War Against Iraq*, navedeno prema: <http://www.historyplace.com/speeches/bush-war.htm>, September 31, 2012;
16. Robinson, William, *Theory of Global Capitalism: Production, Class, and State in a Transnational World*, John Hopkins University Press, Baltimore 2004;
17. Sharma, Ruchir, *Broken BRICS*, *Foreign Affairs*, November/December 2012;
18. Simić, Predrag, *Socijalizam i modernizacija u NR Kini 1978–1988*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd 1989;

Simić P., Svetska politika, globalizacija i kriza, *MP 1*, 2013,
(str. 24–41)

19. Skidelsky, Robert, *The Future of Globalisation, Survival*, No. 3/2012, navedeno prema: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00396338.2012.690975>, September 31, 2012;
20. Strange, Susan, *Casino capitalism*, Basil Blackwell, Oxford 1986;
21. Strange, Susan, *Mad money*, Manchester University Press, Manchester 1998;
22. The Commission on Global Governance, *Our Global Neighbourhood*, Oxford University Press, New York 1995, p. 4;
23. *The United Nations in its Second Half Century*, Ford Foundation, New York 1995;
24. Wolf, Martin, *Does the BRICS Group Matter?*, Council fo Foreign Relations, march 2012, <http://www.cfr.org/diplomacy/does-the-brics-group-matter/p27802>. 15. novembar 2012;

Prof. Dr. Predrag SIMIĆ

WORLD POLITICS, GLOBALIZATION AND THE CRISIS

ABSTRACT

In the early 21st century, globalization and the world economic crisis changed the balance of powers between the old (declining) and new (emerging) industrial states replacing the unilateral with a multilateral system of international relations and changing the way in which world politics was functioning. Globalization has increased the number of transnational problems (protection of human environment, international traffic and communications, flows of capital, energy, migrations, etc.) that require global governance. However, these trends also indicate that in the 21st century, international relations and world politics will function in a significantly different manner than they did within the bipolar and unipolar order, which characterized the second half of the 20th century.

Key words: world politics, globalization, economic crisis, human environment, bipolar and unipolar order.